

Csak a logikának ily episztemológiai kiépítése képesíti a középiskolai filozófiai tanítást arra, hogy azzá legyen, ami egy harmonikusabb korban már volt: betetőzése a középfokú s bevezető alapvetése a felsőiskolai oktatásnak. Ez az egyedül méltó szerep, melyet a bölcséleti tanításnak szánhatunk a jövő fejlődésében. Ismételjük, hogy Kornis könyve fölöttébb alkalmas, hogy legalább egyelőre közelebb vigye középiskolai tanításunkat e célhoz.

Pauler Ákos.

*

Lucien Cellérier: Esquisse d'une science pédagogique. Les faits et les lois de l'éducation. Ouvrage récompensé par l'Académie des Sciences morales et politiques. Paris. Félix Alcan. 1910. XIV + 393 l.*

A címül írt mű — előszavának bejelentése szerint — nem valami filozófiai alapon felépülő pædagogiai rendszer körvonalait akarja megrajzolni, hanem a tényleg fennálló nevelő gyakorlatot kívánja rendszerbe foglalni. Nem filozófiai alapelvekből deduktív módon levezetett elméleti pædagiát nyújt, hanem a nevelő eljárások tényeinek megfigyeléséből induktív úton próbálja megszerkeszteni a pædagogia tudományának vázlatát. Nem a pædagiára nézve *a priori* elvekből származtat le neveléstani tanácsokat és tilalmakat, hanem azt vizsgálja, minő eljárás módokat alkalmaznak a nevelők, minőket kerülnek, s ebből következtet. Szóval elméletét, utólagos magyarázatát adja a nevelés tényleges gyakorlatának.

Vitatni lehetne itten, vajjon nem dül-e össze a pædagogia tudományának egész épülete, ha kirántjuk alóla a filozófiai alapvetést. Újabban némelyek megkísérelték a neveléstannak a tények pusztá talajára építését filozófiai alapozás nélkül, de kevés sikerrel. A pædagiának tárgyánál fogva lehetetlen elszakadnia a filozófiától, *Cellérier* sem szakad el tőle végkép, csak az adott tényekből kiinduló módszeres eljárás, a pozitív tapasztalati alapra való folytonos hivatkozás és utalás kelti magában a szerzőben is azt a látszatot, mintha teljesen mellőzte volna a filozófiát. Annyi azonban mindenesetre igaz, hogy nem vette eléggé figyelembe, s ez aztán nem is maradt rendszerére nézve káros következmények nélkül.

A könyv egyébként három főrésze oszlik. A bevezető rész fejtegetései úgy fogják fel a nevelést, mint a fejlődés általános tünetnyének egyik tényezőjét, s a következő meghatározásban végződnek: A nevelés a szülőknek szándékos beavatkozása a gyermek lelki haj-

* A *Bibliothèque de philosophie contemporaine* c. vállalatnak egyik kötete.

lamainak fejlődésébe és e hajlamoknak a környező körülményekhez való alkalmazkodásába» (12. l.). Ezen az elvont formájú meghatározáson kívül a tapasztalat tényeiből kiindulva, konkrétebb módon körülírja szerzőnk a nevelés fogalmát. Eszerint «a nevelés a gyermek előkészítése arra a pályára, melyet szülei legjobbnak vélnek reá nézve» (21. l.). Nyilvánvaló, hogy ez a meghatározás legfőleg a nyelvi kifejezésben új s csupán szaporítja eggyel a nevelés fogalmát pontosan megjelölni akaró nem kevés formula számát, de tulajdonképpen nem visz közelebb a tárgyhoz.

Nagyobb érdeklődést kelthet a műnek második része, mely a nevelés tényezőit veszi elemzés alá s következőleg csoportosítja őket: Első tényező maga a nevelendő egyén minden örökölt lelki tulajdonságával együtt, melyek bizonyos mértékben előre meghatározzák a nevelendő egyén fejlődésének irányát, s ennél fogva viszonylagosá tesznek minden nevelői ténykedést. Ebben a fejezetben adja a szerző a pædagiának lélektani vonatkozásait, midőn tárgyával összefüggőleg, de egy kissé szokatlan sorrendben taglalja az akarás, a képzetek és érzelmek világát.

Sajátságos és nem kellőleg megokolt dolog, hogy szerzőnk nemcsak a társadalmi környezetet s a körülöttünk lévő tárgyakat, hanem a fizikumot, a testet is a nevelésnek második tényezőjéhez, a növekedést körülvevő külső körülményekhez sorolja. Az egységes emberi szervezet szellemi és testi alkotórészének ez a mesterkéltszétválás kétértelművé teszi a kérdést.

Visszafejlődést kell megállapítani ezzel kapcsolatosan a szerzőnek abban a felfogásában, hogy «az úgynevezett testi nevelés voltaképpen nem a pædagogia, hanem az egészségtan körébe tartozik». Ilyen okoskodással az értelmi és erkölcsi nevelést is a lélektanba lehetne utalni, s mi maradna akkor a pædagiának? Ma már nem hunyhat szemet a nevelő a gyermek testi élete és fejlődése fölött, s ha a testi nevelés, az ápolás beletartozik a nevelőnek gyakorlati munkásságába, akkor az idevonatkozó elméleti fejtegetéseknek is helyet kell foglalniok a pædagogia tudományában.

A nevelésnek harmadik tényezőjét *Cellérier* szerint a nevelők teszik, még pedig elsősorban a szülők, mint természet-rendelte nevelők; hozzájuk járulnak a gyermek növekedtével a hivatásos tanító-nevelők, akikre akkor van szükség, mikor a szülők részint a különleges képzettség hiánya miatt, részint a társadalmi viszonyok kényszerének nyomása alatt már nem tudják a nevelő és tanító tisztét betölteni.

A műnek több helye mutatja, hogy szerzője új utakat keres, de nem sok szerencsével. Erről tanúskodik a munkának harmadik része

is, mely a nevelés menetét, eljárás módját (processzusát) tárgyalja. Itt elszórtan igen talpraesett fejtegetéseket olvashatunk a testi nevelésről, melyet természetesen elvi álláspontja ellenére sem mer a szerző teljes hallgatással mellőzni, továbbá a természetes visszahatásokkal való nevelésről, melyet Spencer akart rendszerre tenni, azonkívül minden nevelő hatásnak a növendéktől függő viszonylagosságáról, a szellemi élet egészségtanáról, a helyes munkabeosztásról, a figyelemről és elfáradásról, jutalmazásról, büntetésről és versenyről stb., egészben véve pedig az oktatásnak általános módszertani elveit igyekezett a szerző ebben a részben összefoglalni. Eredetiségre a beosztásban törekedett. Szemléltető (intuitív) módszer név alatt beszél a megfigyelés szerepéről és fontosságáról, a foglalkoztató tanításról, kézimunkáról és leíró oktatásról. Logikai módszer név alatt fejtegeti a felosztást, észszerű (racionális) módszer címe alatt a képzetársításra támaszkodó értelmes emlékeztetvést s a sokratesi tanalakat.

Ez a csoportosítás teljesen elüt a didaktikai kézikönyvek tárgyalásának szokásos menetétől s újszerűsége mellett nem elég világosan áttekinthető.

Máshol is letér a szerző a kitaposott biztos útról. Nem éri be azzal, hogy kizárja a pädagogia köréből a testi nevelést, hanem az értelmi és erkölcsi nevelés megkülönböztetését is logikátlannak mondja, s a pszichológiai és logikai képzés fogalomkörével próbálja helyettesíteni. Az előbbin az akarat nevelésének, a vezetésnek elveit s az oktató tevékenységnek egy részét érti, az utóbbi kifejezés alatt pedig a tananyag kiszemelésének és elrendezésének általános szempontjait foglalja össze. Ennek az újfajta beosztásnak is az a gyöngéje, hogy az oktatás ténykedésének szervesen összetartozó elemeit kétfelé választja és két különálló fogalomcsoportba osztja.

Általában az egész műről azt kell mondanunk, hogy egyes részleteiben sok az értékes gondolat, az elmélkedésre ösztönző megjegyzés, de az egészben nagyon érezzük a rendszer hiányát, jobban mondva tökéletlenségét. Ezen a ponton bosszulta meg magát a szerzőnek az a nagyon hangoztatott elvi álláspontja, hogy csak a tényekre akar építeni. A tények rengetegében iránytűre van szükségünk, hogy világosan lássunk és tájékozódni tudjunk, s ezt nem adhatja meg más, csak a filozófiai alapon álló, jól átgondolt rendszeres elmélkedés.

Dr. Nagy József.

★

Kerschensteiner Georg: Der Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung. VIII+64 l. Teubner 1910. 1 M.

Németországban újabban erősen hangsúlyozzák a nevelésnek azt a feladatát, hogy a serdülő nemzedékben az állampolgári érzés, gon-